

SMÅTRYCK

01941

T

B1332/44

Brief om Theatern

B R E F

O M

T H E A T E R N

och isynnerhet den Stockholmska,
de sednare åren.

Es ist dem äussersten Verderben und der höchst verächtlichen Gestalt zuzuschreiben, worin das Schauspiel unter den Cäsaren in Rom gefallen war, und dem höchst pöbelhaften und elenden Charakter, den es in jenen Zeiten der Unwissenheit und des schlechten Geschmacks, aus denen sich Europa noch nicht über all losgewickelt, angenommen hatte, dass noch iltzt viele Bedenken tragen, dem Schauspieler und seiner Kunst den ehrenhaften Rang, der ihnen gebührt, zu geben. Und doch darf er, so wohl wegen der ihm nöthige Talente als wegen des nützlichen Gebrauchs, den er davon machen kan, so gut als irgend ein ander Künstler auf die Hochachtung seiner Mitbürger Anspruch machen.

SULZER, Theorie der schönen Künste.

STOCKHOLM.

TRYCKTE HOS A. G. HELLSTEN.

1838.

~~~~~

Dessa Bref, som blifvit meddelade ur en enskilt correspondence, äro, utom det sista, skrifne för mer än två år sedan, utan afsigt att allmängöras. Sedan Theatern nu börjar mer och mer blifva ett samtalsämne, är det likväl upplysande att höra olika personers mening, och utgifvaren begagnar därför den tillåtelse honom blifvit gifven att låta trycka dem.

Rättelser:

Sid. 4	rad. 21, 22	står: skaffa	läs: hafva
„ 7	sista raden	„ behöfde	„ behöfdes
„ 9	rad. 21	„ särskilda	„ särskilta
„ 13	„ 10, 11	„ oordning	„ ordning
„ 19	„ 3	„ räddning,	„ räddning, och
„ 19	„ 7	„ bevågenhet	„ Tidningarnes bevågenhet
„ 23	„ 4	„ sedanre	„ sednare
„ 30	„ 5	„ gran-	„ grun-

FÖRSTA BREFVET.

Du begär att få veta mina tankar om den dramatiska konstens och litteraturens närvarande tillstånd, såväl i allmänhet, som i vårt kära fädernesland i synnerhet; jag skall göra hvad jag kan att uppfylla din önskan; och jag skall dervid icke grunda mina omdömen på andra fakta eller handlingar, än sådana, som äro allmänt kände eller i embetsverken tillgängliga.

Nästan sent har man börjat inse att theatern är det medel, hvarigenom den politiska, och till en del den allmänna, moraliska bildningen får sin rigtning, eller åtminstone *kan* få den. Många regeringar begripa det icke ännu. Om allmänna opinionen nödvändigt måste verka på theatern och isynnerhet på dess litteratur, återverkar theatern deremot, starkare än man tror, på de känslor och passioner, hvarifrån allmänna opinionen utgår; den kan icke bestrida en idé, som en gång fått fart, men den kan förstöra mången där-

Bref om Theatern.

skap innan den hunnit göra sig gällande, och påskynda dess fall, sedan entusiasmen för densamma afsvalnadt; det är en inrättning, hvilken kan blifva lika så skadlig, som nyttig, äfven i Styrelsens hand.

De regler, hvilka under sekler varit erkände såsom grundvalar för den dramatiska litteraturen, hafva dessa sednare decennierna blifvit angripne, och så många som det varit möjligt att störta, hafva fallit. Konsten har likväl icke skördat all den vinst man förmodat af dessa språng från den ena ytterligheten till den andra, och den raskhet, hvarmed man brutit de äldre banden, har esomoftast visat sig vara, icke snillets begär efter frihet, utan sjelfsväldets hat emot ordning. Det har gått här, likasom vid många revolutioner, der man ifrat mot de gamla missbruken, endast för att införa nya.

Det är bekant att det skrik, som i Tyskland höjdes emot franska litteraturen, och således äfven emot franska theatern, uppkom af politiska skäl. Fransmännen underlätto icke att låta Tyskarne känna sin öfvermakt, de blefvo hatade, likasom alla segrare blifva, af dem de kufvat, och innan ännu detta hat vågade utbryta emot folket, yttrade det sig emot språket. I anseende till

theatern, hade man likväl inga egna författare att framställa såsom mönster, därför valdes Shakespeare och Calderon, och snart var en liten ästetisk revolution färdig. Att de unga litteratörerna i Sverige, skulle skrika efter Tyskarne var naturligt, och sådana skrekovärst, som, utan lexikon, icke kunde förstå en fransk dram, och alldeles icke korrekt kunde läsa en sida af Shakespeare; men Fransmännen sjelfva förvånades af de nya principer som de hörde, och under det jäsningsstillstånd, som spridt sig öfver hela Europa, var det icke underligt, att man antog hvad som minst var besväradt af reglor. Man började nu att indela vitterheten i den klassiska och romantiska, men ehuru det gerna medgifves, att de gamla antagna reglorna alldeles icke mer voro lämplige för tiden, kan det icke nekas att de redan voro brutne innan hela detta skrik uppkom. Voltaire sjelf erkände att en förändring var nyttig, och han tog sig friheter, som ingen klassisk dramaturg före honom vågat; sedermera hade de goda Tyska författarne redan med framgång infört hvad man kallar den romantiska poesien, innan den nya skolan antagit sitt namn, och af alla denna skolas koryféer har ingen enda frambragt sådana stycken som Schiller.

Men det var icke reformer man ville, det var omstörtningar. Om det icke kan nekas att Tyskarne gafvo tonen, måste man äfven medgifva att Fransmännen icke gafvo dem efter: allt hvad inbillningen kunnat uppfatta af rysliga och ohyggliga tilldragelser, af skändligheter och brott, framställdes på scenen, och då detta icke var tillräckligt att anslå publikens känslor, användes konstiga maskinerier att fängsla ögat och förvilla omdömet.

Man bör göra Tyskarne den rättvisan, att hos dem uppkom förvillelsen af en sjuk fantasi; i Paris begagnades ofta theatern, med kall öfverläggning, till spridandet af sådana grundsatser, som förstöra all samhällsordning. Men publiken, hos hvilken man aldrig lyckas att tillintetgöra det sunda förnuftet, eluru man för någon tid kan förblinda det, publiken ledsnade snart vid det dåliga, som man dagligen erbjöd; och i brist af goda stycken måste man beständigt skaffa nya till hands. Detta har gjort att flere Franska theatrar hafva författare i sin sold, som periodiskt måste sammansätta nya pjäser, och det är icke otroligt att man omsider hinner så långt, att publiken fordrar en nyhet för dagen. Att en och annan god författare bibe-

håller den känsla för ordning och anständighet, utom hvilken ingen verklig smak finnes, får icke nekas; men beklagligen hafva äfven verkliga snillen låtit hänföra sig af hvirfveln.

Det är märkvärdigt att, ehuru produktiva Tyskarne äro i de flesta slag af litteratur, skrifva de jemförelsevis ganska litet för theatern, åtminstone litet som kan uppföras. Den som vill följa denna del af vittterheten, skall finna, att omkring fem sjettedelar af alla Tyska repertoirer utgöras af öfversättningar eller imitationer, till det mesta ifrån franskan. De bästa dramatiska arbeten, som Tyskarne eljest hafva att uppvisa, äro mer skrifne för att läsas, än att framställas på scenen. Kotzebues stycken äro härifrån ett märkvärdigt undantag; men också har ingen till den grad retat sina medtäflares afund som han, hvilket icke var underligt, ty då hans komedier och dramer uppfördes och vunno bifall på alla theatrar i Europa, blefvo hans tadlares kritiker icke läste utom Tyskland, om icke på andra sidan Östersjön, der de kunde vara säkra att alltid finna några — apor.

Ingen med urskiljning lärer påstå att Kotzebue är felfri — i detta fall vore han kanske odräglig — men han behagar, eme-

dan ingen har bättre än han förstått att beräkna theater-effekterna. Hvad hans immoralitet angår, vore det önskligt att många, eller åtminstone icke alltför få af de andra Tyska Dramaturgernas produkter kunde med lika liten anstötthet uppföras. För öfrigt finnes det ett slags tadtare, som hafva en egen moral, hvilken ingen mer än de sjelfva förstå.

Att taga en öfversigt af alla den dramatiska konstens förvillelser i senare tider, vore en högst obehaglig sysselsättning; våra egna theatrar hafva dessutom icke underlåtit att gifva oss exempel derpå. Jag upprepar endast, att i Frankrike handlade man efter en bestämd plan; man ville underhålla den revolutionära jäsningen genom sådane ämnen, som förblandade alla intellektuella begrepp, eller framställde regenterne och de stora i den ohyggligaste dag; man ville vänja publiken vid skändligheter och skräckscener. I Tyskland var detta icke verkställbart, emedan Tyskarne icke utgöra en nation, utan äro splittrade i många särskilda stater; det finnes således ingen Tysk nationaltheater, och äfven medelmåttiga öfversättningar göra ofta bättre lycka, än inhemska stycken af vida större ästetiskt värde. Orsaken är ingen annan än den, att Tysken

sällan tänker på theatern då han skrifver för theatern, han tror att allt hvad som är drägligt att läsa, är äfven drägligt att höra och se på skådeplatsen; beklagligen är han icke ensam i missräkningar af detta slag.

Alla menniskor af sansning, utan afseende på deras politiska tänkesätt, hafva omsider insett nödvändigheten att sätta gränser för dramaturgiens utsväfningar, och sjelfva de franska Oppositionsbladen hafva medgifvit, att en theater-censur behöfdes. I Sverige begärde Ständerna sjelfva, vid sista riksdag, att inga dramatiska stycken borde få uppföras innan de blifvit granskade. Kanske hade den gamla och aldrig upphäfnä författningen om theaterstyckens censur varit vid detta tillfälle den tjenligaste, emedan den öfverlemnade granskningen åt en enda person; hvaremot de domare, som nu på särskilte ställen nämnas, kunna vara af olika tankar. Korrektivet emot censurens missbruk ligger ändå i rättigheten att trycka det ogillade stycket. Kungliga theatern har ensamt icke blifvit underkastad någon censur, den har icke heller i detta afseende, underlåtit att begagna sina privilegier.

För den inhemska dramatiska litteraturen behöfde visserligen ingen censur, ty

denna litteratur är numera en främling. Den fanns så länge Stockholm hade tre Svenska theatrar; den har i det närmaste slocknat sedan dessa tre sammansmält till en. Och den egentliga dramatiska konsten, hvar finnes den? Att en och annan ovanlig talang uppstigit är icke tillräckligt för att bilda en god theater, det är sammanhållningen af det hela, det är rigtigheten af alla detaljer, som utgör konstdomarens största fordran, och huru är den uppfylld? Knappt finner man en resande theatertrupp i Tyskland eller Frankrike, der man icke träffar en större ensemble i spelet och representationen, än på hufvudstadens *enda offentliga* theater, för det närvarande. Den förträffligaste styrelse kan icke skapa sig de sujetter, den saknar, men äfven en medelmåttigt god styrelse kan med vanliga sujetter åstadkomma den ensemble, utom hvilken äfven ett godt stycke förlorar en stor del af sin effekt. De stora talangerna erbjuda sig icke alla dagar, men de mindre talangerna böra utbildas om det är möjligt, de böra åtminstone vänjas till den öfvertygelsen, att hvart och ett spektakel är en taffa, der det icke är nog att figurerna finnas, utan den att hela effekten

går mer eller mindre förlorad om de bortskymma hvarandra, eller om de äro ställda på en orätt plats.

ANDRA BREFVET.

Efter de allmänna anmärkningar jag gjort i mitt förra bref, återkommer jag nu till svenska scenens öden.

Sånggudinnorna hade hos oss sitt lyckliga tidevarf under Gustaf den tredjes regering. Författare, skådespelare, tonsättare, sångare, artister af alla slag framkommo och uppmuntrades. Det var för att bilda en dramatisk litteratur, som Dramatiska theatern inrättades, ty Gustaf älskade det fosterländska, han ville göra scenen så svensk som möjligt, derföre uppsöktes de inhemska talangerna öfverallt der de kunde upptäckas. Den sedermera såkallade komiska theatern (Herr Stenborgs enskildta tillhörighet) hade redan länge existerat, ehuru under särskilda namn. Men afsigten, att få det antal af original-stycken, som behöfdes för theaterns repertoire lyckades icke, och den dramatiska, som hade detta till sitt ändamål, måste snart omvexla, först med imitationer och sedan med öfversättnin-

gar. Emedlertid uppförde komiska theatern många inhemska stycken, isynnerhet operetter och vådeviller, och den fruktsamme Enwaldsson riktade scenen med ett icke ringa antal, hvaribland flere sedermera upptogos på den dramatiska theatern. Några af denna tidens produkter hafva också fortfarit att vinna bifall, så länge de utmärktaste rollerna gäfvos af den oöfverträfflige komiske skådespelare, som alltför tidigt nedstigit från den bana, der han egt så många triumfer.

De stycken, som till Dramatiska theatern inlemnades, blefvo granskade af en kommitte, bestående af de spelande, som tillika voro delägare; om författaren icke fann sig nöjd med deras omdöme, kunde han vädja till Kongliga Direktionen, och derifrån till Svenska Akademien. Man har exempel på sådane vad, men utslaget har icke i tredje instansen varit mer gynnande än i första eller andra.

Genom bristande hushållning råkade komiska theatern, eller snarare dess ägare, på obestånd, och privilegier, dekorationer etc. såldes till dramatiska theatern, som införlifvade alla dess tillhörigheter med sina egna. Den sednare förlorade härigenom en medtäflare; men hvad sjelfva konsten vann

lemnade vi derhän. Stockholm hade nu icke mer än *en* skådeplats, hvarpå talpjeser gåfvos.

Gustaf Adolf fann för godt att indraga Operan; han ville till och med låta nedrifva sjelfva huset, och osäkert är huru dermed gått, om hans styrelse fått räcka något längre; han beviljade likväl ett årligt anslag till ett operettspektakel, som organiserades af dåvarande Direktören vid spektaklerna. Flere af sujetterna från den indragna Operan blefvo härvid engagerade, och de spelade på dramatiska theatern. Detta fortfor till efter regeringsförändringen, då operahuset, som en tid tjenat till sjukhus och kaseren, återfick sin första bestämmelse, och Operan återställdes, så vidt som var möjligt med inskränkta tillgångar. Snart blefvo äfven båda theatrarne förenade, så att de fingo en gemensam ekonomi; men aflöningarne fortforo på samma sätt som förut, det vill säga att behållningen af alla inkomster fördeltes i ett visst antal lotter. Lönerna berodde således på den inkomst spektaklerna lemnade. Kapellet jemte Baletten och Chören hade likväl bestämda löner, som utgingo ur den allmänna omkostnadsfonden. Operor, och i allmänhet pjeser med stort

spektakel uppfördes på Operatheatern, små Operetter och talpjeser på den dramatiska. Inträdesprisen voro olika; ty som representationen af en opera kostade mer än en komedi, ansåg man åskådaren böra betala mer. När slutligen Dramatiska theatern af en eldsvåda förstördes, förflyttades alla representationerna till Operatheatern; men de olika inträdesprisen bibehöllos ännu i flere år.

Dramatiska litteraturen vann icke på theatrarnes förening, om den också i början icke kunde sägas hafva förlorat. Antagandet af en pjes blef nu förste Direktörens ensak, och man höll sig mest till det gamla. Emedlertid iaktogs en sträng anständighet — i allt hvad som gafs, och öfversättningar fulla med språkfel och omeningar blefvo icke gillade. Det var en olycka för theatern, att dess två första Chefer efter denna sammansmältning qvarstannade icke nog länge för att inhämta den kännedom, om theatern och dess ändamål, som endast en närmare bekantskap dermed kan gifva. (Den ene * var till det mesta utrikes under hela tiden). Kunskaper och skicklighet saknade de lika litet som god vilja.

---

*) Det var Grefve Gustaf Löfvenhjelm som för-
enade theatrarne.

Det var under det Grefve Lagerbjelke innehade första Direktörsplatsen, som den olyckliga branden inträffade, och detta missöde, som under mången annan Chef skulle ästadkommit theaterns upplösning, blef, genom hans verksamhet, af så ringa inflytande på spektaklernas vanliga gång, att publiken icke ens märkte någon förändring, men således icke heller gaf tillbörlig rättvisa åt det snille, som återställde den brutna ordningen, så fullkomligt den kunde återställas. Med ovanlig kännedom af theatern gaf Grefve L. den tillika en hittills okänd glans, genom uppförandet af Operor, som endast af honom kunde sättas på scenen. Friherre Åkerhjelm hade skänkt publiken en njutning genom uppförandet af den nyare musikens mästestycken: Friskyttan och Vestalen. Grefve L. uppsatte Presiosa på ett sätt, som den aldrig på någon annan theater varit gifven, hvarföre den också här haft en framgång, som den på intet annat ställe ägt. — Allmänna tonen var nu för det musikalska, och den rådande smaken följdes så, att rygtbara tonsättares arbeten uppfördes till en verklig mängd, icke blott i förhållande till den äldre tiden, utan äfven i förhållande till theaterns tillgångar.

Man har påstått, att den sanna dramatikern icke hyllades med samma omsorg, som det lysande, under hela denna tid, och att farcen mer än tillbörligt gynnades. Utan att ingå i någon granskning af denna tvistepunkt, torde man böra anmärka att på tyska theatern, hvars produkter man gerna ville framställa såsom mönster för oss, hade man redan länge fortfarit att gifva dessa ohyggliga dramer, hvarmed man sedan tillräckligen undfågnat publiken. Hvar och en menniska med sansning borde inse, att det bifall, som dessa stycken skördade, icke skulle räcka länge, och detta har inträffat. Men troligen hade theaterns chefer, denna tiden, det begrepp om vigten af Konungens förtroende, då han lemnat theaterns styrelse i deras händer, att de icke borde söka utplåna den afsky för ohyggligheter, som ännu hos allmänheten var rådande; de kunde icke vara okunnige om den verkan som den sceniska framställningen af brott, och äfven blotta uppmaningen till brott, haft på andra ställen, och de ville icke för vinsten af några få recetter medverka till allmänna tänkesättets och sedlighetens försämring. Emedlertid gäfvos theaterstycken bå-

de af Shakespeare och Schiller, så väl under Friherre Åkerhjelm's som under Grefve Lagerbjelkes styrelse, så att ingen med skäl kan påstå att franska smaken var ensam rådande; att den var öfvervägande nekas icke, men den är så i sjelfva Tyskland, och man fordrade väl icke att Svenska theatern skulle vara mer tysk än tyskarne sjelfva. Härmed vill man icke påstå att valet af pjäser *alltid* varit det bästa; att uppsättningen *alltid* varit den fullkomligaste; men de äro nära att anses derföre, då de jemföras med de sednare årens.

TREDJE BREFVET.

Det märkvärdigaste i H. Ex. Grefve Lagerbjelkes styrelse af theatern är, att oakadt uppsättningen af Cortez och flere kostsamma stycken, råkade theatern icke i någon skuld. Då han tog afsked var den icke allenast skuldfri utan dess kassa hade en behållning af mer än tvåtusende Riksdaler.

Den meningen hade likväl nu i vissa kretsar gjort sig rådande, att det fordrades icke mer konst till styrandet af en offentlig skådeplats, än det fordras att spela en roll på en sällskapstheater, och att hvem som helst med vanlig bildning och skicklighet kunde bestrida

hvad man fordrade af förste Direktören. En befattning med 2000 R:drs lön, en präktig våning, egen loge på spektaklet, och kanske framför allt den enväldsmakt, som innehafvaren kunde utöfva, borde således af många eftersträfvast. Grefve Lagerhjelkes närmaste efterträdare saknade visst icke kunskaper och god vilja; måhända skulle han också försvarligen uppfyllt sin plats, om det icke fallit honom in att gifva en ny organisation åt theatern, och att göra det med biträde af personer, som kände fullkomligen juridiken, men alldeles icke den dramatiska konsten. Sedan båda de Kongl. theatrarne sammansmält, hade intet egentligt reglemente för den inre ordningen varit antaget, utan Direktionen följde, efter behag, stundom det som utfärdats vid Dramatiska theaterns stiftelse, stundom det som tillhörde Operan. Nu skulle ett nytt reglemente uppsättas, och sujetterna erhålla en viss lön i stället för sina lottandelar. Men försöket misslyckades; de fleste af Aktörsstaten vägrade att engagera sig om det nya reglementet blef gällande och aflöningen förändrades; några hade kontrakter för flere år, hvori ingen förändring kunde göras, och snart måste den gamla organisationen

sationen återtagas. Dessa försök hade likväl den verkan, att theaterns finansiella ställning alldeles förbryllades, och på några få år sattes theatern i en skuld af trettiotvå tusende Riksdaler, oberäknadt att den förra behållningen åtgick.

Ett ganska hastigt ombyte i theaterns styrelse inträffade. En förtjent litteratör kallades nu till chef, och man hade skäl att hoppas mycket för den dramatiska konsten; men den finansiella oredan var icke så lätt afhulpen; det var icke möjligt att genast röja hela dess vidd; men brister af detta slag utveckla sig snart af sig sjelfva, och Herr v. B. insåg oförmodat att det verk, för hvilket han blifvit satt i spetsen, var i en sådan ställning att det alldeles icke kunde bära sig; emedlertid använde han sin enskilda kredit, att genom ett på aktier upptaget lån, som efter hand skulle betalas, afhjelpa den värsta förlägenheten, han afsade sig de löneförmåner som tillhörde Förste Direktören och ökade recetten derigenom, att de högre inträdesprisen äfven erlades då talpjeser blefvo gifne. Härigenom borde också skulden kunnat nedsättas, och detta hade utan tvifvel händt om intet ombyte skett, emedan re-

cetten för hvart dramatiskt spektakel ökats med mer än 250 R:dr då huset var fullt; men Herr v. B. qvarstannade icke länge, han begärde sitt afsked och gjorde en utrikes resa, för att återställa sin vacklande helsa.

Nu uppkom en ny mening om theatern, och gjorde sig gällande inom de kretsar som hade inflytande på dess öde. Man tycktes inbilla sig att ästetik och moralitet hade dermed ingenting att göra, och att saken endast var ett industriföretag, som nödvändigt borde bära sig, om räkenskaperna fördes efter den Collegiella formen, och alla mål behandlades på samma sätt. Man hörde till och med öppet påstås, att theaterns balans endast uppkommit genom oordning och egennyttia vid förvaltningen, och i synnerhet försäkrades, att ekläreringen, som andra Direktören öfvertagit på ett slags entreprenad, lemnade en oerhörd vinst. Efter dessa principer synes åtminstone theatern hafva blifvit betraktad; ty den nya Direktionen sammansattes af personer, utmärkt skickliga såsom embetsmän; men alldeles obekante med den dramatiska konsten och theaterns, så väl ästhetiska som ekonomiska detaljer.

Publiken, som hört att theatern var nära sin upplösning, trodde sig hafva den nya Direktionen att tacka för dess räddning, emottog den med bifall ännu innan den hunnit förtjena något. Aldrig har någon Styrelse börjat med att vara så gynnad, och som den tillika förstod att förskaffa sig bevägenhet, blef dess debut, om också icke lysande, åtminstone berömd. Snart fick den äfven tillfälle att använda sin kalkulationskonst. Det gamla förslaget att gifva bestämda löner i stället för lott-andelar, upplifvades, och på denna grundval uppgjordes ett reglemente. Man hade funnit, att om Styrelsen, hvar gång under hela spektakeltiden, kunde öfverhufvud beräkna nära tvåtredjedels hus, det vill säga: två tredjedelar af den recett som uppkommer då *alla* biljetter äro sålde, skulle entreprisen icke allenast bära sig, utan lemna behållning, och att locka till sig åskådare ansågs förmodligen för en ganska lätt sak. En fullständig omstöpning skedde således. Direktionen ställdes på en collegiell fot, och man beröfvade komiska scenen sin förste aktör, för att deraf göra en Chef för theaterns litterära departement, ett försök, som icke var det minst misslyckade. Fyra andra af theaterns

bästa sujetter förlorades äfven genom följ-
derna af denna nya reglering, och när det
tillägges, att en redan utmärkt aktör bort-
rycktes af choleran, finner man lätt den
ställning, hvarunder det nya reglementet
skulle sättas i verket.

Man känner bäst ett träd efter dess
frukt och således torde det vara riktigast
att yttra sig öfver den nya organistionen
endast derigenom, att man framställer dess
följder.

Det ekonomiska intager billigt första rum-
met, så mycket mer som de stora förän-
dringarne blifvit gjorde endast för att utan
ökade utgifter bibehålla theatern. Ett enda
exempel skulle vara tillräckligt: det är e-
kläreringen, som man påstår hafva förut va-
rit verkställd med egennyttan. Den har lik-
väl sedermera varit dyrare och likväl säm-
re. Den nya Direktionen hushållade för öfrigt
icke bättre, än att den ökade theaterns
skuld med mer än 47000 R:dr under de
fyra första åren af sin styrelse, nemligen:

1832—33 . . . 13,876 R:dr

33—34 . . . 12,434 —

34—35 . . . 13,082 —

35—36 . . . 8,068 —

Orsakerna till denna skuld hafva blifvit utvecklade i en brochure, kallad *Handlingar rörande Theatern*, utgifven af Herr Torslow (en bror till den namnkunnige Aktören af samma namn). Direktionen hade den oförsigtigheten att hos Kongl. Maj:t begära en undersökning af dess hushållning, i anledning af denna skrift. Att denna begäran icke beviljades, skedde troligen af commiseration, ty de anförda facta hafva icke blifvit vederlagde, och resultatet ligger i öppen dager.

Om skulden uppkommit derigenom, att man från Kongl. Theatern velat utesluta allt det dåliga, hvaraf så många theatrar öfverflöda, och hvaröfver man redan i flera år hört en väl grundad klagan, om man haft för afsigt att äfven med uppoffringar bibehålla den goda smaken, moraliteten och anständigheten, lifva den fosterländska känslan, vårda språket, uppmuntra litteraturen och de sköna konsterna. — Om man i brist på inhemska arbeten, valt det bästa af hvad som skrifvits på främmande språk, och aldrig antagit andra öfversättningar än sådana, som varit värdiga originalen — då hade man kunnat beklaga, att en god föresats icke varit gynnad af framgången. — Nu har lik-

väl motsatsen inträffat. Stycken, tagne på en slump från franska repertoirerne, sådana som sansade fransmän sjelfva blygas för, och som gjort theatersensuren införande så nödvändigt att allvarsamma föreställningar derom i franska kamrarna blifvit gjorde; dessa interfolierade, med tyska theatrarnes ohyggligaste skräckscener, men som tyska publiken redan på flere år icke mer vill se; dessa hafva varit likasom *con amore* uppförde på Stockholmska theatrens repertoir. Då man upptagit några stora författares arbeten, har det sett ut likasom afsigten varit att nedsätta den ryktbarhet de vunnit. Således hafva de tre äldsta af Schillers dramer blifvit gifne; dessa tre äro likväl det sämsta af allt hvad han skrifvit, och han kände det så väl sjelf, att han aldrig kunde förmås till deras omarbetning, utan förkastade dem alldeles. Lessings Emilia Gallotti hade visserligen ett stort bifall på sin tid; men att den efter mer än ett halft sekels förlopp skulle uppväckas från de döda, för att framdragas på en Kongl. Svensk theater, skulle få år förut varit otroligt, likt mycket annat, som på samma ställe förefallit.

FJERDE BREFVET.

Det är en heder för hufvudstadens publik, att de försök, som från theatern under de sedanre åren blifvit gjorde, att locka åskådare genom rysligheter och skräckscener, hafva misslyckats. Stamfrun med hela sin gamla reputation, har icke vunnit bifall, oaktadt de spelandes förtjenster, och på samma sätt har det varit med flere stycken af samma skola. Må man icke säga, att dessa stycken *på sin tid* haft ett stort tillopp i Tyskland; det torde vara! svårt att inse, hvarföre hvar och en öfvergående galenskap, som haft sin lysande period i ett annat land, skulle äfven hafva det hos oss, och att den här skulle införas, just då man i moderlandet började småskämmas deröfver. Eller skulle det vara med de tyska snille-alstren likasom med de franska mod-artiklarne, att då de blifvit för gamla på hemorten, skickar man dem till Norden.

Hvad moraliteten angår, har den varit sådan, att inga föräldrar, som haft begrepp om vådan af theatraliska framställningar der sinligheten ligger till grund för handlingen, vågat låta sina döttrar se ett stycke då det första gången blifvit upplördt.

Men inhemska talanger hafva åtminstone blifvit uppmuntrade och Originalstycken gifne! ! Det är sannt; men med undantag af några små pjäser, hvilka åtminstone varit så goda som flere af de antagna öfversättningarne, lära icke mer än två originaler hafva blifvit uppförde, neml. *Birger Jarl* eller *Stockholms anläggning* och *Svenskarna i Neapel*. Den förre gafs under det Direktionen hade Tidningarne till sina gynnare, och därför ansågs äfven denna uselhet såsom dräglig. Det är likväl icke gerna möjligt att tänka sig någonting sämre på Svensk theater uppfördt, och man kan tryggt påstå, att ett sådant arbete af ingen föregående Direktion skulle blifvit antaget. I jemförelse med *Birger Jarl* är *Svenskarna i Neapel* ett Mästerstycke. Båda styckena hafva likväl det gemensamt att de bära historiska namn, utan spår till historiska karakterer. I *Birger Jarl* står den lilla svaga handlingen i alldeles ingen förbindelse med anläggningen af Stockholm, och något motif till denna anläggning förekommer icke, ehuru många historien erbjuder. *Birgers* syn eller dröm är en så fullkomlig *hors d'oeuvre*, som någonsin i en opera varit synlig, om man icke snarare ville kalla den en karri-

katyr på drömmarne i Gustaf Wasa, ty Birgers ändamål med Stockholms anläggning var icke dans och illuminationer och svarta taflor. De båda Konungar, hvilkas statyer visas, voro visserligen i alla afseenden stora, men hvarken härstamma de ifrån Birger eller hafva de gjort någonting särskilt för Stockholm. Dessa gränlåter, jemte musiken, lockade utan tvifvel publiken de gånger som pjesen gaf folk; men icke behöfver man sammansmörja ett skådespel för att framkomma med *schene rariteten*. Svenskarne i Neapel är ett ämne, som två gånger förut blifvit behandladt. Ingen mer än Herr Ling har uppfattat den rent romantiska sidan deraf. Han har likväl icke gjort en tragedi för theatern, hvilket är en alldeles särskilt konst, som endast genom vanan kan förvärfvas; men som tyckes vara fransmännen medfödd. Herr af Darelli har insett, att om den hel. Brigitta framställes på Scenen, kunde man icke gifva henne en underordnad roll, och hon är derföre i hans tragedi alldeles utesluten. Herr K. har velat skriva ett historiskt skådespel utan att i det ringaste följa historien, ett försök, som, äfven, om det lyckades, icke skulle förtjena

att efterföljas. Hans tragedi har blifvit med kanske allt för mycken bitterhet recenserad; men utom denna recension skulle den svårligen gifvit folk så många gånger, ty en pjäs utan handling, kan aldrig intressera. Att språket i Herr K:s arbete är vida bättre än i Birger Jarl är knappt någon förtjenst.

Det har eljest varit en sällsamhet, att i de nyare dramatiska produkter, som till uppförande blifvit valde, höra ett vårdadt språk. Utom det vanliga, att öfversättaren icke förstått meningen i originalet, får man ofta höra ordvridningar, som alldeles icke äro Svenska, och ord nyttjade i en helt annan mening, än de i Svenskan äga. Man måste således förmoda: antingen att pjäser esomoftast antagas utan granskning, eller att de som skola granska, icke förstå språket tillräckligt.

För öfrigt kan man icke klaga på brist öfver nya stycken; aldrig har man förr på en enda termin, gifvit så många. Men detta har varit nödvändigt då man väljer sådant, som stundom efter första representationen icke får åskådare, och som efter några fåfånga försök att påtrugas allmänheten,

måst öfvergifva. Besväret att inöfva ett dåligt stycke, är likväl detsamma som att inöfva ett godt, och då man har svårt att finna goda skådespelare är det lindrigast sagdt obetänksamt, att genom en obehörig ansträngning påskynda den slapphet, som förr eller sednare blir en följd deraf. En theater behöfver icke allenast hushålla med penningar utan äfven med de spelandes och sjungandes krafter. Det är redan alltför mycket, att de första sujetterna nödgas uppträda i hvart och ett obetydligt efterspel.

Då en pjes, som första gången uppföres, icke är talrikt besökt, bevisar detta i allmänhet, att publiken icke har förtroende till Direktionens omdöme. Ett sådant förhållande har ganska ofta, under de sednare åren, inträffat, och publiken har alltid haft rätt. Man kan visserligen antaga, att de som vanligen besöka Spektaklerna högst utgöra en tiondedel af Stockholms invånare; men äfven denna tiondedel är tillräcklig för sju fulla hus. Spektaklerne besökas dessutom mycket af resande, och många åskådare komma flere gånger att se ett stycke, hvaraf de varit roade. Konsten att locka till sig åskådare består icke deri, att man

inkastar i Dagbladen underrättelser om de njutningar, allmänheten har att vänta, äfven då grannlåten icke består i något annat, än att taket blifvit hvitlimmadt; goda stycken behölvä icke sådana förord, och man har redan hunnit så långt, att dessa vinkar förlorat den verkan, som de måhända fordom haft — emedan man vet hvarifrån de komma.

Flere gånger har man hört det ryktet, att theatern skulle upplösas, och anledningen dertill har förmodligen varit en Kongl. Maj:ts nådiga proposition under sistledne Riksdag, hvaruti ett sådant förhållande antydes. — Att den ekonomiska och finansiella ställning, hvaruti theatern nu befinner sig, icke kan räcka rätt länge, tyckes vara lätt att inse; ty då skulden oupphörligen ökar sig, åtminstone genom räntorna, *) och ingen amortissements-fond blifvit anslagen, måste

---

*) På de flesta lånen betalas 5 procent's ränta; 1834 erhöles från Kongl. Stats-Contoret af Choleramedlen ett räntefritt förskott af 10,000 R:dr, och Herr Presidenten Westerstrand har åren 1833, 35 och 36 ädelmodigt förskaffat 25,000 R:dr, för hvilka ingen ränta i räkningarne upplages.

utvägarna att betäcka den, en gång upphöra, och det är nog förvånande, att detta icke redan skett. I moraliskt, ästetiskt, stundom äfven i artistiskt afseende har theatern redan hunnit den punkt hvarunder den icke gärna kan falla, utan att uppenbart blottställa sig för allmänna oviljan, och således är, i detta fall, någon förhoppning. — Att med moralitet icke någon annan än scenens kan komma i fråga, behöfver förmodligen icke anmärkas, men öfver denna äger hvar åskådare en ovilkorlig domsrätt.

Stockholm kan likaså litet som någon annan hufvudstad umbära spektakler, och att det finnes personer, med upplysning, som påstå, att icke åtminstone två theatrar der kunna bära sig, bevisar huru svårt det är att göra sig fri från de skråprinsiper man en gång gillat. Med antagandet att icke mer än *en* theater i hufvudstaden bör finnas, är det likväl inconseqvent att ordnarne få gifva skådespel och taga betalning för entréen. Den som ville inrätta en enskilt theater, behöfde ju blott söka tillåtelse att stifta en Orden, och låta hvar inträdes-biljett anses såsom en kallelse att vara ordens ledamot.

Det gifves andra, som icke blott fordra en fullkomlig frihet i denna väg, men tillika påstå, att hufvudstaden bör, likasom de andra städerna, sjelf draga försorg om sina nöjen. De hafva rätt om de kunna bevisa, att theatern icke har annat ändamål än att roa sysslolösheten, och i detta fall vore allt, hvad som af allmänna medel dertill användes, ingenting annat än bortkastade penningar. Men om staten icke är blott ett räkningscollegium, om det gifves högre syften, än de som med siffran kunna uppställas, då torde det icke vara utan en väsendtlig nytta att understödja en inrättning, hvars afsigt bör vara att uppmuntra litteraturen och de sköna konsterna, lifva fosterlandskänslan, genom skämtet hejda dårskaperna, genom sanna taflor göra brottet afskyvärdt och dygden älskad. Men om ingenting af allt detta verkställes, om theatern, i stället att bestraffa våra egna dårskaper, inympar dem som eljest icke så lätt skulle blifvit nationella, om den genom tve tydigheter, eller ännu värre, genom tydliga berättelser och allusioner, framställer sådana saker för hvilka blygsamheten bör skonas, och icke ens godtgör allt detta med sådana stycken af verklig jovialitet, hvaråt man skrattar, utan att det sker på någons be-

kostnad, då förtjenar den visserligen icke att staten för dess uppehållande gör några uppoffringar, emedan den motverkar sin bestämmelse.

Men, frågar man, hvem skall slutligen betala theaterns skuld, ty om den äfven några år bortåt kan betäckas, kunna resurser af detta slag icke vara gränslösa? — Då denna fråga en gång kommer att allvarigt företagas kunde möjligtvis hända, att theaterns upplösning deraf blefve en följd, åtminstone för någon tid, emedan ett Hof och en hufvudstad icke kunna nöja sig med en sådan, som man träffar i alla småstäder, det vill säga hvad dekorationer, kostymer och yttre prakt angår; ty i anseende till smak och ästetisk förtjenst har man redan några år nödgats hålla till godo hvad som vankats.

FEMTE BREFVET.

Sedan mitt sista bref har man äfven gifvit Schillers *Orelanska Jungfru*, och Mamsell Högqvist skulle ensamt förskaffat ett stort tillopp, äfven om pjesen icke haft en stor ryktbarhet. Direktionen har annonserat att den är uppsatt efter som den gifves på Berlinska theatern och Dagbladet har försäkrat

att den är *väl uppsatt*. Intetdera är sannt. Måhända har man kommit öfver några Nürnberger-ritningar, med underskrift att de äro teknade efter hvad som nyttjas i Berlin, men dylika ritningar gifva icke pålitligare begrepp om Berlinska theaterns kostymer, än Frankfurtska Modjournalen ger om moderna i Paris. Hade hälften af hvad som bortslösats för kläder, hvilka hvarken tillhöra tiden eller theatern, blifvit använde till dekorationer, så hade något mera helt kunnat uppkomma. Kyrkan är väl målad, men porten så låg, att ingen bondkyrka i Sverige har så dålig entrée, och husen framföre förstöra alldeles effekten af kyrkan. Uppsättningen är sådan, att sannolikheten på flere ställen går förlorad. Att Johanna igenkänner Konungen är icke underligt då han har Kongliga manteln. Att en Fransk Konungs mätress har en klädning, broderad med liljor, skulle väcka mycken munterhet om det försöktes på en theater i Paris o. s. v. De uteslutningar, som blifvit gjorde, hafva i ästetiskt och äfven i dramatiskt afseende betydligen förderfvat stycket, hvaremot många ställen, som bibehållits, gerna kunnat förkortas; men
 för

för att begripa hvad som i ett godt stycke kan borttagas, och hvad som måste bibehållas, fordras ett dramaturgiskt sans commun, som under de sednaste åren varit i sitt nedan, och Himmelen vet huru snart en nytänning på svenska theaterns horisont kommer att inträffa.

SJETTE BREFVET.

Någon torde enfaldigt hafva trott, att theatern skulle göra ett steg framåt då den fick en ny Chef för det ästhetiska Departementet; de fleste väntade sig likväl ingen vinst deraf. Herr Hjortsberg ägde mycken qvickhet, ett ljust hufvud, saknade icke ästhetisk bildning, och hade en lång vana vid theatern. Huruvida hans efterträdare äger i mer eller mindre mån dessa egenskaper, är en hemlighet, som för allmänheten aldrig blifvit uppenbarad. Det påstås, att han i många år eftersträfvat denna plats och derföre aldrig försummat något spektakel för att studera scenens optiska effekter — mellan kulisserna. De som hoppades något bättre hafva också längesedan blifvit bragte ur

sin villfarelse: det var ett öde att theatern skulle sjunka så djupt som möjligt, och ingen kan undfly sitt öde. — Visserligen återstodo icke många steg att göra tillbaka, men ännu lefde några traditioner från en lyckligare tid och de gjorde sig stundom gällande, hvilket icke mer tyckes för dem vara tillåtet. Förmågan att återställa hvad som redan gått förloradt, har icke åt många blifvit gifven och saknaden deraf hade åtminstone haft ett sken till ursäkt om allmänheten röjt några spår till den skicklighet som aldrig saknades hos theaterns fordna Ordningsmän. Men beklagligen synes denna konst hafva flyktat. Man kan till exempel anföra *Zampa*; ett stycke som aldrig kunnat hafva så liten framgång, om uppsättningen icke varit så mycket under all kritik att hela effekten förlorades. Felet var likväl hvarken de spelandes eller Orkesterns, det låg hos Styresmannen, och det är visst möjligt att han gjort sitt bästa, men detta är icke alltid tillräckligt, ännu mindre gäller det såsom ursäkt inför den publik, som besöker skådespelen. — Härmed har jag icke velat säga att *Zampa* är det stycke, som sämst blifvit uppsatt,

ty allt annat har kommit fram i samma skick.

En orsak härtill torde väl vara, att sedan en pjes är färdig att repeteras, ger man sig ingen ro innan den blir gifven, så att de första representationerna aldrig kunna anses för annat än general-repetitioner. Jag behöfver icke säga, att detta är ett förakt för publiken, som på intet annat ställe skulle tålas, men det är tillika en missräkning för kassan. De fel som begås, då en pjes första gången uppföres blifva merendels dess beständige följeslagare. Det är likasom då en aktör uppfattat någon mening origtigt i den roll han första gången spelar. Troligen härflyter den vårdslösade uppsättningen likväl endast af okunnighet eller oförmåga att göra någonting bättre; ty orsaken skulle eljest icke vara någon annan, än bristande aktning för åskådarne, och detta vore nästan allt för djerft, isynnerhet, som de Kungliga personerna också besöka spektaklerna.

Men under det theater-styrelsen, i början af detta år, var nära att uppgifva all förhoppning, fick den en associerad, som, åtminstone för ett qvartal, satte den på benen. För att åstadkomma ett sådant underverk fordras ingenting mindre än — en mar-

katta. Sedan den ästhetiska och artistiska förtjensten längesedan upphört att göra sig gällande, var det också lyckligt att finna en annan förtjenst, och theaterns behållna vinst på Apan lärar utgjort nära 20,000 R:dr.

I brist af en sådan debutant lemnade följande kvartalets inkomster icke så mycken behållning, att sista kvartalets löner kunde betalas, och vid spel-årets slut (d. 1 Juli 1838) var theatern i en ny skuld af mer än 20,000 R:dr B:co, dels till theater personalen, dels för obetalte lefveranser.

Följligt theaterns räkenskaper, som alltid i behörig ordning till Kongl. Kammar-Rätten inlemnas, lärar skulden vara något öfver 98,000 R:dr B:co. Den skulle hafva utgjort mer än 126,000 R:dr, utom några betydliga bidrag från Stats-Kontoret. Då Grefve Lagerbjelke lemnade sin befattning hade kassan också en behållning af mer än 2000 R:dr. Nuvarande Direktion uppgaf väl äfven 1837, att den, efter det då förflutna spel-året, hade en behållning af 600 R:dr; men man omtalade icke, att tvänne års ränta, på den gamla skulden sedan 1818, var obetald, och att hela den föregifna be-

hållningen alldeles icke var tillräcklig för dess liqviderande.

Utom denna äldre skuld, som icke utgjorde 9000 R:dr, hvarföre likväl vid Grefve Löfvenhjelm's afgang till en del fanns ersättning i effekter, som sedermera använts, och i fordringar, har den nuvarande bristen uppkommit under de särskilda styrelse-perioderna på följande sätt:

Under Herr Grefve Pukes styrelse
mer än R:dr 34,000.

Under Herr v. Beskows omkr. 15,000.

Under Herr Westerstrands — 56,000.

Räntor och kapital-afbetalningar utgöra fyllnaden i den förut uppgifna summan af 126,000 R:dr, och de särskilda bidragen hafva minskat skulden till 98,000 R:dr, tills vidare.

Man har trott, att om theatern 1823 fått det anslag, som varit påräknadt, skulle den varit sig. Detta är icke så alldeles säkert och hade kommit an på hushållningen. Från 1823 till 1828 bar den sig utan större anslag, ehuru de kostsamaste pjecer som i sednare tider blifvit gifne, tillhöra denna period. Deremot blef det sista året af Grefve Pukes administration, en brist af 24,000 R:dr, och nuvarande Direktion hade

första spelåret ett deficit af mer än 13,000 R:dr, ehuru recetten, genom ökade inträdespris, kunde gifva en ökad inkomst.

Det synes nästan obegripligt, att man bibehåller en inrättning, som kostar så mycket, utan att den uppfyller det ringaste af allt hvad smaken, tidehvarfvets upplysning och allmänheten har rätt att deraf vänta. Men orsaken dertill ligger utan tvifvel i den rigtiga öfvertygelsen, att den i sig sjelf är nyttig, eller kanske rättare politiskt nödvändig, och att dess nuvarande förfall, som på intet sätt kan döljas, är ett öfvergående ondt för hvilket sjelfva saken icke bör lida och för hvilket de styrande icke kunna beskyl-las, emedan de utan tvifvel handlat efter sitt bästa begrepp. Under alla förändringar, som med theatern blifvit gjorde eller föreslagne, har man likväl aldrig kommit på den tanken, att hufvudfelet torde bestå i en felaktig or-ganisation. Kommittéer hafva blifvit till-satte, men alltid af personer, som icke från mer än en sida känt theatern och föga få-stat sin uppmärksamhet på de särskilta för-hållanden hvori den står; man har (efter vanligheten) icke hört deras tanka som när-mare kunde bedöma följderna af de stadgar man ville införa, ännu mindre deras som skulle verkställa dem, och till råga på miss-tagen har man icke lagt någon vikt på thea-terns inslytande. Härigenom hafva de re-glementen, som efter hvarandra framkom-

mit, erhållit en omfattning, som lemnat litteratur, konst och många människors välfärd åt Direktionens godtycke, utan annan kontroll, än några biljetterade tidningsrecensenters sällan på kändedom af scenen grändade omdöme, och revisorer, hvilkas granskning icke kan sträcka sig utom siffran.

Theaterns ställning är emellertid beklaglig, icke blott för det allmänna, utan isynnerhet för den mängd af personer, som derifrån hafva sin bergning, och som sällan vid det ena årets slut kunna veta om det näringsfång de valt skall räcka längre än till följande Juli månads början. I en sådan belägenhet måste all håg för konsten slöckna, och det är ett underverk att en ny talang uppträder. De sköna konsterna äro bildningens blomma, och likasom alla blommor behöfva de vård för att trifvas, de fördrå sorgfällig vård för att utvecklas till den skönhet de genom odling kunna hinna. Konstnären i Sverige kan icke göra sig stora förhoppningar, hvarken om ryktbarhet eller bergning, ehvad talanger naturen också gifvit honom, ehuru stora hans bemödanden också varit, och den gamla fördomen emot skådespelarens konst röjer sig ännu alltför ofta, äfven hos dem som anse sig mest fördomsfria. Hvad Sveriges egen dramatiska litteratur angår, har den blifvit så godt som bannlyst från den theater hvilken ännu skryter af att vara invigd åt fäderneslandets

sånggudinnor. Dessa, som icke mer hyllas af de klasser bland hvilka de fordom alltid voro välkomne, söka stundom bland mängden ett bifall, som endast der står att vinna, och rätta sin sång derefter.

J. J. Rousseau har anmärkt, att stora städer behöfva skådespel, och detta behof är kanske större nu än det någonsin varit. Att skådespelen verka på sederne, har ännu aldrig någon med verldskännedom sökt att bestrida. De verka långsamt på opinionen, de kunna verka hastigt och äfven våldsamt på känslorna och passionerna. Äfven blott såsom tidsfördrif för de sysslösa, hvilka alltid finnas till öfverflöd i stora städer, äro de ej utan inflytande, och mer än en gång hafva de genom åtlöjet qväft en dårskap innan den kunnat blifva oroande för samhället, eller ens väcka uppseende.

Det har berättats att förste Direktören, ledsen vid denna befattning, begärt att derifrån befrias. Herr W:s personliga redbarhet och de många vänner han förvärfvat genom sitt älskvärda sätt att vara, hafva hittills utgjort det värn som understödt theatern. Då detta stöd undandrages, hvilat skydd har den emot Opinionens ogillande!

